

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ
ДАВЛАТ
ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**“ХАЛҚАРО МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТ СТАНДАРТЛАРИГА
ЎТИШ ВА ХАЛҚАРО ТАЖРИБАНИ ЎЗБЕКИСТОНДА
ҚўЛЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ”**

**мавзусидаги
халқаро илмий - амалий анжуман
мақолалар тўплами**

ТОШКЕНТ – “ИҚТИСОДИЁТ” 2022

даражадаги ишончни таъминлайди. Шу билан бирга, компанияларнинг бошқарув ва молия бўлимлари янада самарали аудитларни, тафтиш қўмиталари эса хатарлар тўғрисида аниқ маълумотларни ва вазиятни чуқур тушунишни олади.

Компанияларнинг рақамли трансформацияси аудиторлик мутахассислари олдида турган вазифаларнинг ўзгаришига олиб келади. Тобора кўпайиб бораётган маълумотларни қайта ишлаш учун автоматлаштиришдан фойдаланиш уларга юқори сифатли аудиторлик текширувларини ўтказишга ёрдам беради ва хатарларни аниқлаш ва текшириляётган бизнесни чуқур таҳлил қилишга кўпроқ эътибор беришга имкон беради. Аудитнинг ушбу эволюцияси тармоқни кенгайтиради ва шаффофликни оширади, натижада манфаатдор томонлар учун юқори даражадаги ишонч пайдо бўлади.

Қаюмов С.А.
ЁДЖУ техника институти
“Молия ва бизнес бошқаруви”
кафедраси ўқитувчиси.

Кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларини замонавий технологиялар орқали ривожлантириш пировардида камбағаллик даражасини камайтириш масалалари: япония тажрибаси

Development of small business and entrepreneurs through modern technologies in the end of poverty reduction: japanese experience

Бугунги кунда кичик бизнесни ташкил этиш, замонавий механизмлар орқали молиялаштириш ва уни бошқариш, шунингдек ялпи ички маҳсулотда кичик бизнес яратган қўшилган қиймат ҳажмини ошириш, одамларнинг эҳтиёжлари кўп бўлган маҳсулот ва товарларни кенг қўламли ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш, янги иш ўринларини яратиш орқали иқтисодиётда камбағаллик даражасини камайтириш бугунги куннинг долзарб муаммоларидан бири ҳисобланади. Ушбу мақолада кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларини ташкил этиш орқали иқтисодиётда камбағаллик даражасини камайтириш масалалари Япония тажрибасини ўрганиш орқали ҳал қилиш мақсад қилинган.

Калит сўзлар: кичик бизнес, ўрта бизнес, камбағаллик даражаси, бандлик даражаси, ишсизлик даражаси.

Today, the creation of small businesses, financing and management through modern mechanisms, as well as increasing the value added created by small business in GDP, expanding the range of products and goods that meet the needs of the people, will expand the scope of work. is one of the most pressing issues of today. This article aims to address the issues of poverty reduction in the economy through the establishment of small businesses and entrepreneurship through the study of the Japanese experience.

Keywords: small business, medium business, poverty rate, employment rate, unemployment rate.

Япония аҳолисини кичик бизнес ва тадбиркорликни ривожлантириш орқали камбағал қатламдан жуда қисқа муддатда чиқара олган кам сонли давлатлардан бири ҳисобланади. Бугунги кунга келиб яъни 2020 йилда Япониядаги ишсизлик даражаси 3.3 фоизни ташкил этмоқда⁵⁰ бир кунда 1.9. акш доллари топадиган камбағал қатлам 0.7 фоизни, 3.2 акш доллари топадиганлар 0.9 фоизни, Джинни коэффиценти 29.9 фоизни ташкил этади⁵¹.

Япон иқтисодиётининг асосий таянчларидан бири бу – кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш орқали камбағаллик даражасини пасайтиришга эришгани ҳисобланади. Кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш нафақат ҳукумат даражасидаги асосий бош масала сифатида қаралади, балким бир нечта махсус ташкил этилган ташкилотлар, маҳаллий ҳокимият органлари, савдо-саноат палаталари, махсус синкинг банклар томонидан ҳам амалга оширилади. Кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш давлат сиёсатининг асосий масалаларидан бири бўлиб, уларга субсиядия ва кредитларни бериш орқали мақсадли молиялаштириш, давлат ташкилотлари томонидан кафолатланган қарз маблағларини йўналтириш орқали гаровсиз маблағларни бериш асосий ричаг сифатида амалга оширилади.

Бугунги кунга келиб япония банклари томонидан ажратиладиган жами кредитларнинг қарийиб 60 фоизидан ортиғи айнан кичик ва ўрта бизнес улушига тўғри келади. Кичик бизнес билан ишлаш тизими тўлиқ рағбатлантириш, улар фаолиятини фаолиятини модернизациялаш, меҳнат шароитларини яхшилаш, савдо-сотиқни ривожлантириш, иқтисодий ва техник ривожланиш кўрсаткичларини ошириш йўналишларида ташкил этилган. Бугунги кунга келиб, Японияда кичик ва ўрта бизнес ҳисобот даврида ишчилар сони ва хусусий капиталнинг меъёрий ҳажмларидан ошмаган ҳолда қуйидагича белгиланган. Яъни саноатда 300 киши ва 100 млн. иенагача; улгуржи савдода 100 киши ва 30 млн. иенагача; чакана савдо ва майиш хизматда 50 киши ва 10 млн. иенага тенгдир. Кичик корхоналарга эса қуйидагилар киради. Яъни саноатда 20 киши; савдо ва майиш хизмат кўрсатишда 5 киши. Давлат томонидан кичик бизнесни қўллаб-қувватлаш 1963 йилда қабул қилинган ва ҳозирги кунга қадар кучга эга бўлган асосий қонунга мувофиқ амалга оширилади⁵². Кичик ва ўрта бизнеснинг ўсишини қўллаб-қувватлаш инструментлари сифатида улар учун қулай шарт-шароитлар яратиш, юзага келадиган иқтисодий ва ижтимоий муаммоларни ўз вақтида аниқлаб, бартараф этиш, уларнинг ҳаётий яшаш циклини узайтириш каби мақсадлар мужассамлаштирилган.

Японияда кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватлаш сиёсатини амалга ошириш бўйича табақаланган тизими йўлга қўйилган. Япония иқтисодиёт,

⁵⁰<http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/res/index.htm>

⁵¹<https://knoema.ru/atlas>

⁵² Yoshio Sato (1989). Small Business in Japan: A Historical Perspective. Small Business Economics Vol. 1, No. 2 (1989), pp. 121-128 (8 pages) Published by: Springer. <https://www.jstor.org/stable/40228503>

савдо ва саноат вазирлиги (METI) таркибида кичик ва ўрта корхоналарни қўллаб-қувватлаш Бюроси ташкил этилган. Япония ҳукумати бундан ташқари франчайзингни ривожлантириш, кичик бизнес учун давлат микро қарзларини бериш, уларнинг экспорт салоҳиятини ривожлантиришга қўмаклашиш бўйича қатор амалий чораларни қабул қилиб келмоқда. Бундан ташқари уларга нисбатан имтиёзли солиққа тортиш амалиёти ҳам жорий қилинган⁵³.

Японияда кичик бизнесни молиялаштиришнинг яна ўзига хос хусусиятларидан яна бири бу кадрлар салоҳиятини ошириш, уларни қайта тайёрлаш, касбий маҳоратини ошириш каби ҳаражатларнинг давлат томонидан қопланиш механизмининг жорий этилганидир. Бу борада ҳукуматнинг махсус амалга оширадиган дастурлари муҳим аҳамият касб этиб, улардан фойдаланишда ҳеч қандай чекловнинг мавжуд эмаслигидадир⁵⁴.

Камбағаллик статусидаги ишсиз ҳар қандай фуқаро билан агар у бизнес билан шуғулланмоқчи бўлса, ҳукумат томонидан махсус ташкил этилган консултатив информацион марказларга мурожаат этиши орқали ўз бизнесини йўлга қўйиш имконияти мавжуддир. Мазкур марказлар орқали агар талаб этилса фуқаронинг билим ва кўникмалари қайта тайёрлантирилиб, тренинг курслар орқали доимий ўқитилиш тизими жорий этилган⁵⁵. Таъкидлаш жоизки, дунёнинг бирон бир мамлакатада бизнес вакиллари Япониядагидек кўп марта ўқув ва малака ошириш курсларига қатнашишлари учун шароит яратилмаган. Барча ҳаражатлар давлат маблағлари ҳисобидан қопланади.

Ушбу мақолада индукция, дедукция, тизимли ва қиёсий таҳлил, гуруҳлаш, эксперимент, адаптив усуллар, интеграцион ёндашувлар, кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларини замонавий технологиялар орқали ривожлантириш пировардида камбағаллик даражасини камайтириш масалаларини ҳал қилишда япония тажрибаси тажрибалар таҳлили ва апробациясидан фойдаланилди.

Таъкидлаш жоизки, Японияда кичик бизнесни жадал суръатлар билан ривожлантиришга эришишнинг асосий кафолати бу кичик ва ўрта бизнес фаолиятини молиялаштиришнинг ўзига хос тизимига асос солинганидир. Айнан мазкур молиялаштириш тизимининг амалиётда ишлаши натижаси ўлароқ бугунги кунда Япония иқтисодиётидаги қатор муаммоларни ўз вақтида арзон ва қисқа муддатда ечишга эришилмоқда.

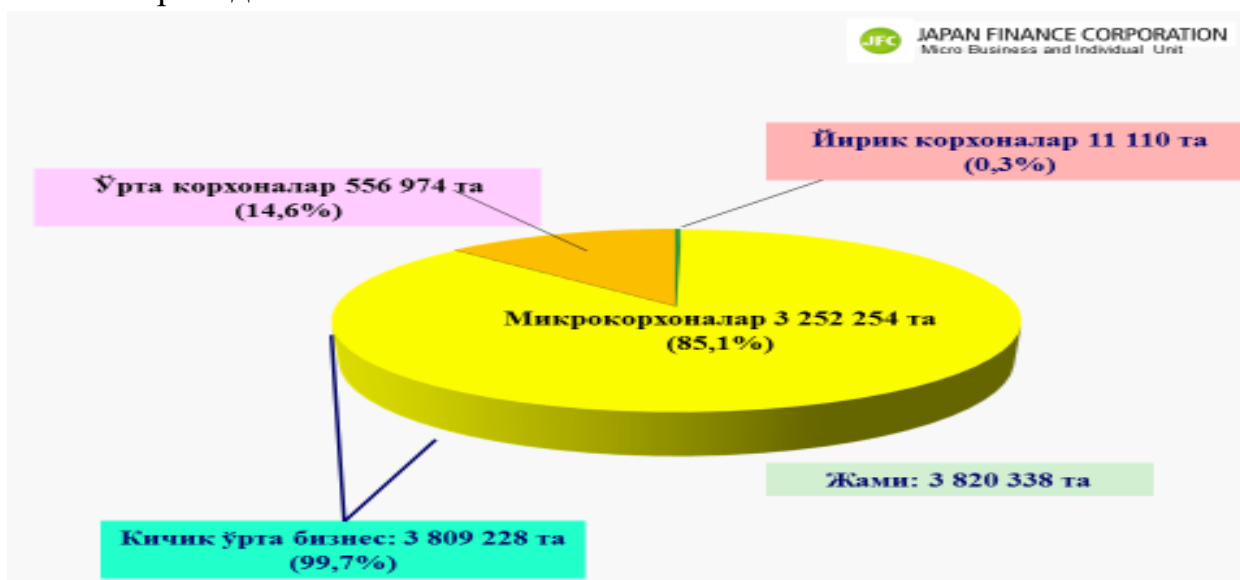
Япониянинг иқтисодиёт, савдо ва саноат вазирлиги (Ministry of Economy, Trade and Industry – METI) давлат иқтисодиётини ривожлантириш бўйича давлат стратегиясини ишлаб чиқарувчи орган ҳисобланади, хусусан кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш ва қўллаб-қувватлашни миллий тизимини мувофиқлаштиради. Кичик ва ўрта бизнес секторини ривожлантириш бўйича стратегик режаларни амалга ошириш ва уни экспорт имкониятларини кенгайтириш вазифалари эса SMEA Ҳукумат агентлигига юклатилган бўлиб, ушбу агентлик кичик ва ўрта бизнес субъектларини қўллаб-қувватлаш бўйича

⁵³ <https://www.meti.go.jp/english/aboutmeti/policy/fy2019/0204.html>

⁵⁴ Sugawara, Hideyuki. (2010). Japanese business and poverty reduction. Society and Business Review. 5. 198-216. 10.1108/17465681011055604.

⁵⁵ Toshiaki Tachibanaki. (2006). Inequality and poverty in japan*. The Japanese Economic Review. Vol. 57, No. 1, March 2006. 1-27 pp.

миллий дастурида бевосита иштирок этади, бундан ташқари “Кичик ва ўрта бизнесни ва минтақаларни инновацион қўллаб-қувватлашни ташкил этиш” (Organization for Small & Medium Enterprise and Regional Innovation SMRJ); «Кичик ва ўрта бизнесни қўллаб қувватлар Япония молия корпорацияси» (Japan Finance Corporation for Small & Medium Enterprise - JASME); «Молиявий қўллаб-қувватлаш миллий корпорацияси» (National Life Finance Corporation NLFC3) ҳамда қатор ташкилотлар, университетлар, тадқиқот институтлари ва жамоат ташкилотлари кичик ва ўрта бизнес субъектларига кучли ва ҳар томонлама молиявий, ахборот- маслаҳат ва техник ёрдамларни беғараз кўрсатиши мумкин. Бунда кўрсатилган барча ёрдамлар давлат томонидан молиялаштирилади.

1-расм. Японияда кичик бизнес фаолияти тавсифи⁵⁶

Бундан ташқари Япониядаги фаол иш билан банд аҳолининг 70% дан кўпроғи

Айнан кичик бизнес соҳаларида банд бўлиб, иқтисодиётнинг барча тармоқларида янги йўналишларни очишда ҳам уларнинг улуши юқорилигича қолмоқда. саноатнинг янги турларини яратади. Кичик бизнесга бўлган ишончни ўйғотиш орқали Японияда ишлаб чиқарилаётган миллий маҳсулотларга нисбатан юқори ишончни таъминлашга ҳам эришилади. Бундан ташқари Японияда фаолият юритаётган ва 0.3 фоизни ташкил қиладиган йирик корхоналарнинг деярли 95 фоизига бутловчи қисмларни айнан кичик бизнес субъектлари етказиб бермоқда. Яъни Японияда йирик ва кичик бизнес ўртасидаги кооперацион алоқалар жудаям юқори даражада ўрнатилган бўлиб, бу ҳолат йирик корхоналарнинг ҳам кичик бизнес субъектлари фаолиятини ривожлантиришда ўз хиссаларини қўшишга бўлган рағбатини оширишга хизмат қилмоқда.

⁵⁶ <https://www.jfc.go.jp/n/english/annualreport.html>

Айнан миллий иқтисодиётда кичик бизнесни ривожлантиришга бўлган ҳукумат эътибори натижаси ўлароқ, аҳоли бандлигини таъминлаш муаммосини ҳам ўз вақтида бартараф этиб борилишига эришилиб, маҳаллий иқтисодиётни тиклашда муҳим рол ўйнамоқда.

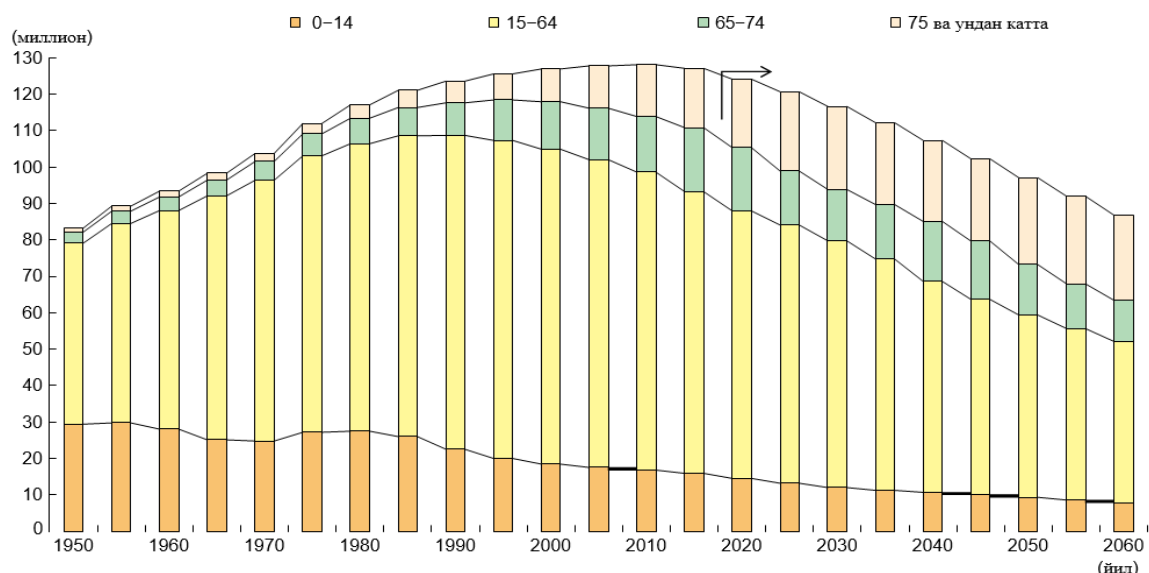

2-расм. Японияда кичик ва ўрта корхоналарнинг жами корхоналардаги улуши тавсифи⁵⁷

Жумладан 2020 йил пандемия даврида ҳам Япония кичик бизнес субъектлари учун субсидиялашнинг янгидан янги манбаларини тақдим этди. Бунда пандемия сабаб банкрот бўлиш эҳтимоллиги юқори бўлган корхоналар, фаолият режими тўлиқ бўлмаганлиги боис иқтисодий ва молиявий қийинчиликка учраган корхоналарда фаолият юритувчи ишчи ходимларнинг меҳнатга ҳақ тўлаш фонди харажатлари ҳукумат томонидан 100 фоиз қоплаб берилиши таъминланди. Айнан шу йўл орқали фуқароларни камбағал қатламга тушиб қолиш ҳолатларига барҳам берилишига эришилди. Ишчи ходимлар иш ҳақи фондининг тўлиқ давлат томонидан молиялаштирилиши орқали эса фуқароларни манзилли қўллаб қувватлашга эришилди.

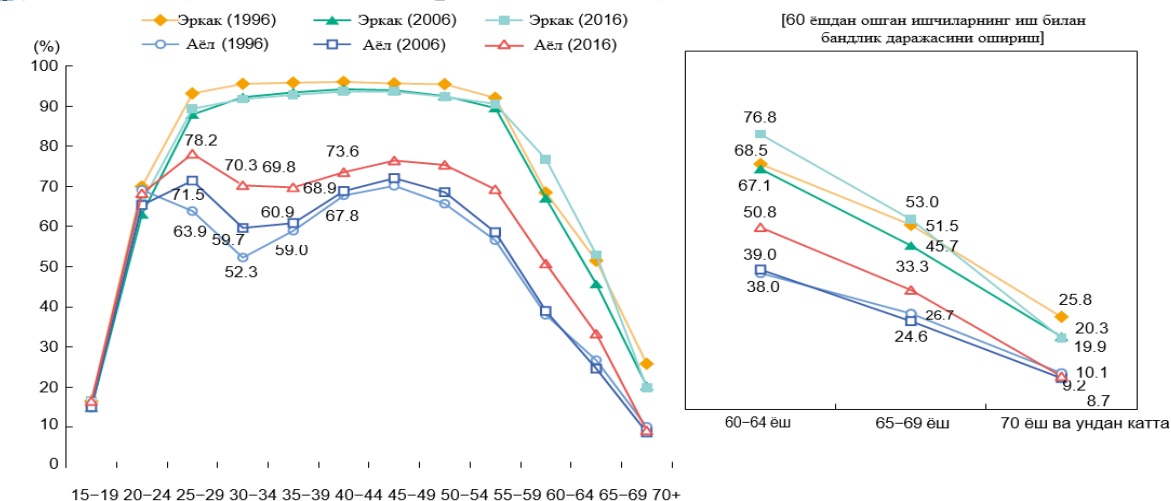
Бунинг натижасида қатор мамлакатларда кузатилганидек, пандемия сабаб компаниялар, биринчи навбатда ресторан ва кафелар ўз ходимларини ишдан бўшатишга мажбур бўлмади. Япония ҳукумати буни олдини олиш мақсадида маош субсидияларини жорий этишга қарор қилди. Шунингдек пандемия даврида ишчилар сони хизмат кўрсатиш бўйича беш кишидан, ишлаб чиқаришда эса йигирма нафардан ортиқ бўлмаган компаниялар ходимларига одатдагидек маошларини тўлашда давом этадиган бўлса, мазкур маблағлар давлат томонидан тўлиқ компенсация қилиб бериш тизими жорий этилди.

⁵⁷ Муаллиф тадқиқотлари асосида тайёрланди.

3-расм. Японияда аҳолининг ёш даражаси бўйича ўзгариш динамикаси⁵⁸.

3-расмда Японияда аҳолининг ёш даражаси бўйича ўзгариш динамикаси келтирилган бўлиб, эътибор берадиган бўлсак, 75 ёш ва ундан юқори бўлган аҳоли улуши ошиб бораётганини кузатиш мумкин. Бундай ҳолатда демак кичик бизнес билан асосан бугунги кунда мазкур қатлам банд бўлаётганини кўришимиз мумкин. Бундай ҳолатда эса улар малакасини ошириб бориш, қайта тайёрлаш, янги бизнес йўналишлари билан доимий таништириб бориш талаб этилади. Мазкур чора тадбирларни амалга ошириш харажатларини тўлиқ равишда давлат ўз зиммасига олган ҳолда, барча харажатларни тўлиқ молиялаштириб боради.

Source: MIC, Labor Force Survey.

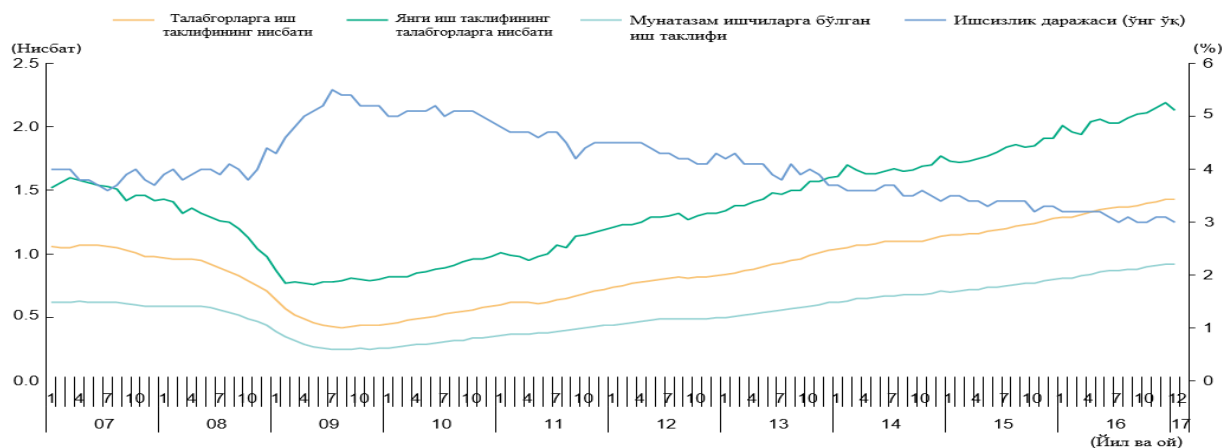
4-расм. Японияда бандлик даражасининг ёш ва жинси бўйича ўзгариши динамикаси⁵⁹.

4-расмда Японияда аҳоли бандлилик даражасининг ёш ва жинс бўйича ўзгариши динамикаси келтирилган бўлиб, бунда иш билан банд аҳолининг энг кўп қисми 60 ва 64 ёшни ташкил қилган. Албатта бу ҳолат давлат иқтисодиёти учун ижобий ҳисобланмайди. Бугунги кунда Япония аҳоли ёш категорияси

⁵⁸ <https://www.stat.go.jp/english/data/kokusei/index.html>

⁵⁹ https://www.stat.go.jp/english/data/roudou/errata_2.html

бўйича энг қарийётган давлатнинг олдинги сафини эгалламоқда. Ишчи кучига нисбатан талаб кундан кунга ортмоқда. Демак бугунги кунда кичик бизнес ва тадбиркорлик билан асосан 60 ёшдан ошган фуқаролар шуғулланиб келмоқда.

5-расм. Японияда иш таклифларининг талабгорларга нисбати ва ишсизлик даражаси динамикаси⁶⁰.

5-расмда эса Японияда иш таклифларининг талабгорларга нисбати ва ишсизлик даражаси динамикаси келтирилган бўлиб, даврий равишда ишчи кучига бўлган талаб юқори эканлиги ифодаланган. Мазкур ҳолат кичик бизнес учун доимий равишда ишчи кучига нисбатан эҳтиёжни яратиши ҳамда ишчи кучи етишмаслигини ҳис этишини кўриш мумкин. Албатта мазкур ҳолатда ҳукуматнинг кичик бизнес субъектлари фаолиятини қўллаб қувватлашга бўлган сиёсатини тўғри йўлга қўйилганидан далолатдир. Зеро молиявий кўмак бериш дастурининг узвий ишлаши натижасида кичик бизнес субъектларида янги иш ўринларини яратилишига ҳамда ишсизлик даражасининг кескин даражада паст бўлиб қолинишига эришилмоқда.

Таъкидлаш жоизки, иқтисодиётда камбағалчилик даражасини камайтиришнинг энг оптимал йўли камбағал статуси берилган фуқароларнинг бизнес кўникмаларини ошириш орқали уларни кичик бизнесга жалб этиш ҳисобланади. Айнан камбағал қатламнинг бизнесга жалб қилиш орқали давлат қатор муаммоларни ечишга муваффақ бўлиши мумкин.

Жумладан, иқтисодиётдаги бандлик муаммосини осон ва арзон ечишга, келгусида жиноятчилик ва уни бартараф этишга сарфланиши талаб этиладиган бюджет маблағларини тежалишига, камбағаллар сонини бошқариш ва камайтириш орқали бюджетдан амалга оширилиши талаб этиладиган ижтимоий харажатларни оптималлаштиришга, соғлиқни сақлаш харажатларини камайтиришга эришади. Албатта айнан камбағалчиликни бартараф этилишида кичик бизнес катта мавқеини эгаллаган ва қисқа муддатларда айнан кичик бизнесни ривожлантириш орқали улар даражасини камайтиришга эришган давлатлар хусусан Япония тажрибасини тадқиқ этиш ҳамда ижобий тажрибаларини Ўзбекистонда қўллаш юзасидан амалий таклиф тавсифларни бериш мақсадга мувофиқдир.

⁶⁰ <https://www.stat.go.jp/english/data/shugyou/index.html>

Фойдаланилган адабиётлар

1. Yoshio Sato (1989). Small Business in Japan: A Historical Perspective. Small Business Economics Vol. 1, No. 2 (1989), pp. 121-128 (8 pages) Published by: Springer. <https://www.jstor.org/stable/40228503>
2. Sugawara, Hideyuki. (2010). Japanese business and poverty reduction. Society and Business Review. 5. 198-216. 10.1108/17465681011055604.
3. Toshiaki Tachibanaki. (2006). Inequality and poverty in japan*. The Japanese Economic Review. Vol. 57, No. 1, March 2006. 1-27 pp.
4. <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/res/index.htm>
5. <https://knoema.ru/atlas>
6. <https://www.meti.go.jp/english/aboutmeti/policy/fy2019/0204.html>
7. <https://www.jfc.go.jp/n/english/annualreport.html>
8. <https://www.stat.go.jp/english/data/shugyou/index.html>

Қулматова Гулираъно Хакимовна
“Корпоратив молия ва қимматли қоғозлар
бозори” мутахассислиги МКФ-10 гуруҳи
2-босқич магистранти.

Иқтисодиёт ривожда инвестиция ва инвестицион фондларнинг муҳим омиллари

Мазкур мақола мамлакатнинг иқтисодий ривожланиш даражаси шу ердаги инвестицион муҳитга ва кредитлаш механизмига чамбарчас боғлиқлигини кўрсатиб беради. Маълумки, жаҳон амалиётида бир муайян ҳудудга маблағ киритишдан аввал илғор усуллар ёрдамида ўша ҳудуднинг инвестицион муҳити ва жозибadorлиги баҳоланади. Ўзбекистон иқтисодиётини ривожланишида мазкур усуллардан самарали фойдаланиш таклифлари берилган.

Калит сўзлар: инвестиция, инвестицион кредит, экспорт, актив, асосий воситалар, диверсификация, модернизация, девальвация, инвестиция портфели, кредит, кредит портфели, хорижий сармоя, фоиз ставкаси.

Данная статья показывает тесную связь степени развитости экономики страны с инвестиционным климатом и кредитами. Известно, что до вложения денежных ресурсов в определённую территорию на базе передовых методов оценивается инвестиционный климат и привлекательность данной местности. Выработаны предложения по эффективному использованию этих методов в развитии экономики Узбекистана.

Ключевые слова: Инвестиция, инвестиционный кредит, экспорт, актив, основные средства, диверсификация, модернизация, девальвация, инвестиционный портфель, кредит, кредитный портфель, зарубежный капитал, процентная ставка.

This article shows a close connection between the degree of development of the country's economy and the investment climate and credits. It is known that before investment of monetary resources in a certain territory on the basis of front methods,